

Bosse Lindqvist/Janken Myrdals kritik mot "Rapport från kinesisk by"

– En personlig reflektion

Boken De hemliga breven har knappast undgått någon medlem i Jan Myrdalsällskapet. Denna text lämnar de personliga motsättningarna inom Myrdal-familjen därhän. De får stå för sig själva. I stället koncentrerar den sig på Bosse Lindqvist kritik att Jan Myrdals "Rapport från kinesisk by" bestod av "en blandning av propaganda, tillrättalagda berättelser och författarens egen fantasi¹" och bidrog till att skapa en falsk bild av Mao Tse Tungs Kina. Han hänvisar till att Jan medgett att han "skruvat på verkligheten" i två artiklar. En skriven i Bonniers litterära magasin 1966 och en annan skriven i Dagens Nyheter 1987. Janken Myrdal koncentrerar sig på familjekonflikterna i redogörelsen av sin far men instämmer till stor del i Bosse Lindqvist kritik och skriver om sin far att "Han har senare skrivit att han gjorde berättelserna mer episka; han höjde färgen och la in dagar samt tog parti". Janken ger också Jan ett erkännande då det framgår av boken att revolutionen var ett framsteg för folket men att samtidigt fördoldes "misslyckanden och förtryck".²

Efter att ha läst både BLM 1966 och artikeln i DN 1987 får jag nog medge att Jan Myrdal har använt sig av en annan metodologi än vad jag hade trott. Vi får tacka Bosse Lindqvist och Janken Myrdal för att ha väckt viktiga frågor rörande metodologin i Jan Myrdals rapportböcker. Hoppas det hela leder till ett förnyat intresse rörande böckerna.

Jag läser ett reportage från 1/2006 av Kinarapport när Gun Lauritzson är på återbesök i Liu Ling. Hon intervjuar en man som heter Gao Runming:

- Var det som Myrdal skrev om er rätt och sant? frågar jag men mannen bara ler, och säger:
- Han är författare och en duktig författare och vi är så tacksamma för det han skrev om oss.

Li Shuqing 55 år citeras så här av Gun Lauritzson:

- Jag minns Jan Myrdals första bok. Jag har sett den och den finns på något bibliotek, jag tror att den väl speglade det gamla Kina, Liu Lin och Yanán-mentaliteten. Då behandlades alla lika, alla hade samma rättigheter, det var mycket bra tycker jag

Chen Yuzhi, 66 år, talar med stor värme om Myrdal och Kessle.

- Han var ju här åtta gånger, det han skrev var bra och vi tycker så mycket om honom.

En tvetydig men i huvudsak positiv bild som ges av Myrdals skildring/speglingsrapport av Liu Ling. Detta uttalas 2005/06 alltså när yttrandefriheten sannolikt är större än idag i Kina.

¹ De hemliga breven sida 156.

² De hemliga breven sida 330.

Bosse Lindqvist skriver att byborna ”sannolikt” och ”troligen” var instruerade av Kommunistpartiet att ge en positiv bild av Kina. Detta verkar stå sig även 40 år senare i ett annorlunda kapitalistiskt system. ”*Det är fortfarande oklart om de kinesiska och kambodjanska bönderna som jag intervjuat fått en chans att ta ställning till hur de återgivits*”, skriver Bosse Lindqvist³. Nja, här har vi en början att jobba vidare med om de kinesiska bönderna. Hur det står till med de kambodjanska är mig obekant men kan stämma.

Sammanfattningsvis skulle jag sammanfatta bybornas allmänna åsikt att de har det materiellt mycket bättre i Kina 2006 men att ”mentaliteten/andan” var bättre på Maos tid då jämlikheten var större och människor hade ”renare sinnen” då.

Tillbaka till frågan om metodologin i Jan Myrdals rapportböcker. Bosse Lindqvist citerar ett brev från Jan ”hem” den 19 september 1962⁴. Ett snarlikt brev finns citerad i Jans artikel i DN 27/10 1987 och skall vara från samma datum men utgör då hans ”arbetsjournal”. Vissa avsnitt strukna/utelämnas. Slarv/Korrekturfel eller en systematik?

Döm själv av följande jämförelse:

De hemliga breven:

*Lägga fram det som det är som en rapport. Ha en inledning där jag beskriver hur jag arbetade, vilka frågor jag ställde etc och för övrigt avhålla mig från varje kommentar. Låta bönderna tala själva med alla motsägelser och med all olikhet. De som är för de som vacklar och de som är emot*⁵.

DN 27/10 1987: Jan Myrdals arbetsdagbok:

Lägga fram det som det är – som en rapport. Ha en inledning där jag beskriver hur jag arbetade, vilka frågor jag ställde etc. Sedan läget. Tid och rum. Därefter låta bönderna tala själva med alla motsägelser och med all olikhet. De som är för och de som vacklar och de som är emot. Höja och strukturera dem till det typiska. Budjonny! As large as life and twice as natural.

Om Bosse Lindqvist är ute efter ett avvisa boken som fiktion missar han Jans hint om att ”höja och strukturera dem till det typiska”.

Detta påminner om hur Jan tänker sin roll som framtida författare i ett brev till Alva 1952:

För att skildra en tobakshandlare köper jag ingen tobaksaffär. Jag ser på tio, tjugo tobakshandlare, inser deras sociala mellanställning, gör mig klar över deras affärstekniska kunnande, och framför allt gör en sådan människa att han kan bli tobakshandlare... Den tobakshandlare som så att säga inte är genomsnittet utan ”idealet” Förstår du?... Min tobakshandlare är alltid Arvid Bengtsson, skallig, glasögon blåådriga händer och röstande

³ De hemliga breven sida 154.

⁴ De hemliga breven, sida 111 – 112.

⁵ De hemliga breven sida 111 – 112.

på folkpartiet, lite antisemit och smygläsande Pin Up bakom disken, rädd för tobaksmonopolet och sur på sin fru och ledsen över att dottern trillat på en klimp – aldrig Tobakshandlare. Författaren är ingen reporter – heller ingen navelstirrare, båda synpunkterna är naturalistiska följaktligen reaktionära förfalskningar. Författaren är en yrkesman som arbetar med människors liv – deras ”själar”⁶.

I artikeln i DN 1987 polemiserar Jan emot att hans verk blandas samman med Jörn Donner och Jolo:

*Ja, bakom mitt val av form fanns en annan tradition än Jolos. Där fanns Gorkijs tal på författarkongressen 1934 och därmed även hela den stora internationella diskussionen från slutet av tjugotalet och början av trettioalet kring dokumentarismen, Tretjakov, bioromaner och faktaskrivande. Jag skrev som jag gjorde bland annat för att jag **inte** var överens... (Naturalism blir romantik)⁷.*

Gorkijs tal finns i engelsk översättning på nätet. Efter en inledande hyllning av folklitteraturen kommer Gorkij till följande slutsats:

Myt är uppfinning. Att uppfinna betyder att ur en summa av en given verklighet utvinna dess kardinalidé och förkroppsliga den i bildspråk. Så skapades realismen. Men om vi till den idé som utvinns ur den givna verkligheten lägger till – genom att komplettera idén med hypotesens logik – det önskade, det möjliga och på så sätt kompletterar bilden får vi den romantik som ligger till grund för myten och som är mycket fördelaktig eftersom den tenderar att framkalla en revolutionär inställning till verkligheten, en inställning om som förändrar världen på ett praktiskt sätt⁸.

Detta citat av Gorkij påminner om inledningen till Jan Myrdals artikel i BLM 1966:

Att skildra en verklighet förändrar skildraren och därmed hans sätt att skildra men när skildringen blir verklighet och når publik fungerar den som förändring i den verklighet skildraren skildrar. Medvetenheten om detta gör skildraren till människa⁹.

”När skildringen blir verklighet” anser jag här vara nyckelfrasen. I sin arbetsjournal från 1962 som finns citerad i DN 1987 understryker Jan Myrdal förväntansfullt apropå byn Liu Ling som studieobjekt och det material han har fått tillgång till:

”Tala om roman! Detta är inget avsteg från skrivandet. Skrivandet är ett. Det finns inga fasta gränser som skiljer lyrik och roman och roman från en fakticistisk – fältstudiemässig! – verklighetsåtergivning. Sanningen är konkret.”

⁶ De hemliga breven sida 219 – 220.

⁷ DN 19871027, Mina ord tar alltid ställning.

⁸ Maxim Gorkij, Sovjets författarkongress 1934, hämtat från [Soviet Writers Congress 1934 \(marxists.org\)](http://SovietWritersCongress1934.marxists.org) 2024-07-24, översatt via www.deepl.com 2024-07-27.

⁹ BLM nr 9 1966, ”Det vulgära seendet”, sida 683.

I artikeln i BLM 1966 beskriver Jan Myrdal sitt förhållningssätt på följande sätt:

”Det vore fel att säga att detta leder till att jag är emot fiktionen. Jag vägrar att erkänna genregränser, det är allt. Likaväl som ”Rapport från kinesisk by” var reportage (antropologiskt för att ta ett fint ord) var den episk skildring medvetet anknuten till Ivar Lo och Hedenvind. Inte så att jag ”ljög” utan så att jag ville skapa karaktärer genom ordval och satsbyggnad. Berättelserna var de berättades, jag kunde inte använda fiktion, inte heller kunde jag göra några kommentarer; men min uppgift var epikerns.”

Jan Myrdal understryker att hans böcker är inspirerade av Egon Erwin Kisch: *”Ty det är inte en fråga om stilgrepp, även om det för den intresserade är lätt att se vad jag lärt. Det gäller en annan tradition. Kisch var inte liberal, han tog ställning.... Den ställningstagande insikten om att folket förblir drivkraften. Orden är avsiktliga. Stilgreppen tjänar.”*

Efter ett kort inlägg om diskussionen om dokumentarismen som en positiv avart av naturalismen sammanfattar Jan sin arbetsmetod i DN 1987:

Men jag var i ”Rapport från kinesisk by” inte dokumentarist i den meningen och har aldrig varit naturalist. Naturalismen är illusionen om objektivitet ovan motsättningarna. Också naturalismen tar därmed parti. För bourgeoisien. Jag arbetade därför inte med bandspelare. Jag lyssnade, iakttog, gjorde blott minnesanteckningar. När jag senare skrev då drog jag mig personerna till minnes – såg dem! – och skrev ut historierna som strukturerade människoporträtt med kronologisk enhet. Jag ”ljög” naturligtvis inte, det var inte ”påhitt” det jag skrev. Men det tillfälliga blev med detta arbetssätt specifikt, det genomsnittliga typiskt. Jag höjde färgen och lade in dagar där det behövdes. Med partitagande. Här talade historiens subjekt¹⁰.

Att hela Jan yrkesliv som skriftställare handlade om ställningstagande kan vi alla vara överens om. Att hans verk utsätts för allt från saklig kritik till anklagelser om fuskverk får en skriftställare räkna med. Detta visar att Jan Myrdals verk lever vidare. Att metodologin diskuteras i Jan Myrdals verk får vi välkomna? Existerar genregränser? I syfte att hävda en tes, hur lång får författaren *”höja och strukturera till det typiska”* för att frammana det *”önskade”* och *”möjliga”*, en *”revolutionär inställning till verkligheten”* som kan *”förändra världen på ett praktiskt sätt”* innan verket blir fiktion? Eller är alla skriftliga verk i någon mån en fiktiv representation av verkligheten?

Tack för ordet!

Robert Modigh

¹⁰ DN 19871027, Mina ord tar alltid ställning.